

Ülevaade inimõigustest Gruusias rahvusvaheliste ja piirkondlike inimõiguste organisatsioonide seisukohast

Inimõiguste olukorda jälgitakse korrapäraselt enamikus maailma riikides. Erilist tähelepanu pööratakse üleminekuriikidele, kus toimuvad parajasti sisekonfliktid või territoriaalsed vaidlused. Gruusia valitsus on teinud riigis märkimisväärseid jõupingutusi inimõiguste toetuseks ja algatanud reforme edasiste edusammude nimel.

Dokumendi selle osa eesmärk on anda ülevaade inimõiguste valdkonna viimaste aastate positiivsetest saavutustest Gruusias, aga ka puudustest ja probleemidest, mida rahvusvahelised organisatsioonid ja Gruusia valitsus on täheldanud.

Ülevaate aluseks olevad dokumendid on koostanud aastatel 2010–2014 Amnesty International, Gruusia ombudsman, Human Rights Watch, Euroopa Liidu delegatsioon, Maailma Majandusfoorum, Gruusia sotsiaalteaduste keskus, USA riigidepartemangu demokraatia, inimõiguste ja tööhõive büroo ja Gruusia Democracy & Freedom Watch. Neid täiendavad vabakutseliste ekspertide seisukohad.

Sissejuhatus

Gruusia on poolpresidentaalne esindusdemokraatliku korruga vabariik, kus president on riigipea ja peaminister valitsusjuht. Riigivõimu täidesaatev haru koosneb presidendist ja Gruusia valitsuskabinetist. Kabinet omakorda koosneb ministritest, keda juhib peaminister ja kelle nimetab ametisse president. Tähelepanu väärrib, et kaitse- ja siseminister ei kuulu valitsuskabinetti, vaid alluvad otse Gruusia presidendile. Gruusia praegune president on

Giorgi Margvelašvili, kes sai 2013. aasta valimistel 62,12% häältest. Gruusia peaminister on 2013. aastast olnud Irakli Garibašvili.

Gruusia on jagatud üheksaks piirkonnaks, üheks keskalluvusega linnaks ja kaheks autonoomseks vabariigiks. Eelmainitud jagunevad omakorda 69 ringkonnaks. Gruusia okupeeritud territooriumid (mida teatakse ka kui Venemaa poolt okupeeritud territooriume) on alad, mille Venemaa okupeeris 2008. aastal pärast Vene-Gruusia sõda. Need alad on Abhaasia ja Lõuna-Osseetia. 20% Gruusia rahvusvaheliselt tunnustatud territooriumist on Venemaa sõjalise kontrolli all. Pärast sõda loodi Abhaasiasse ja Lõuna-Osseetiasse Vene sõjaväebaasid. Venemaa ei luba Lõuna-Osseetiasse ega Abhaasiasse Euroopa Liidu vaatlusmissiooni.

Siinkohal tuleb märkida, et ülevaates sisalduvad arvandmed ja muud näitajad ei hõlma enamasti okupeeritud Lõuna-Osseetia ja Abhaasia piirkonda, kuna nendele on juurdepääs takistatud. Kohalikud ametivõimud ei ole andnud rahvusvahelistele organisatsioonidele korrapäraselt juurdepääsu. Kahe vaidlusaluse territooriumi puhul on teada antud liikumisvabaduse ja poliitika osalemise piirangutest ning etnilisest diskrimineerimist.

Inimõigused Gruusias

Inimõigused on Gruusias tagatud riigi põhiseadusega, mis jõustus 1995. aastal. Sest saadik on põhiseadusesse tehtud hulgaliselt parandusi. Gruusia põhiseaduses on sätestatud peaministri ees vastust andev täidesaatev võim, ühekojaline parlament ja eraldiseisev kohtuvõim. Valitsus annab aru parlamendile. President on riigipea ja ühtlasi sõjaväe ülemjuhataja.

Gruusia parlament on ametisse valinud sõltumatu inimõiguste vahemehe, kes peab tagama õiguste järgimise.

Põhiseaduse artiklis 7 on sätestatud järgmine:

„Riik tunnustab ja kaitseb üldtunnustatud inimõigusi ja põhivabadusi kui igavesi ja ülimald inimlikke väärtusi. Oma võimu kasutades peavad inimesed ja riik nendest õigustest ja vabadustest kui otseselt kehtestatud seadusest kinni pidama.” Inimõiguste eri aspekte ja kaitset on käsitletud ka mitmes teises lõigus. (http://www.parliament.ge/files/68_1944_951190_CONSTIT_27_12.06.pdf)

Anname alustuseks sõna Thomas Hammarbergile, ELi erinõunikule Gruusia põhiseadusliku ja õigusreformi ning inimõiguste alal: „Gruusias on praegu käimas iseseisvumisest alates teine üleminekuprotsess. Esimene fundamentaalne muutustelaine algas rooside revolutsiooniga 2003. aasta novembris, mille tagajärjel öeldi kindlalt lahti kommunistlikest tavadest ja võeti suund tõeliselt demokraatlikele muutustele. Praegu käimasolev protsess algas 2012. aasta oktoobri parlamendivalimistega.

Pärast revolutsiooni kokku pandud valitsus püüdis Gruusia ühiskonna radikaalse reformimise poole. Astuti samme liberaalse turumajanduse suunas, organiseeritud kuritegevusega võitlemiseks ja korrupsiooni kaotamiseks. Ametist vabastati endised kohtunikud ning õigussüsteemis võeti kasutusele mõistlikumad meetodid ja struktuurid. Kõrgem kohtunõukogu ei allunud enam presidendile ja sai ametlikult autonoomsemaks institutsiooniks. Tegeldi kohtusüsteemis laialt levinud korrupsiooniga. Kinnitati uus kriminaalmenetluse seadustik. Astuti samme, et võidelda korrupsiooniga politsei jõududes, eelkõige muudeti patrullteenistus professionaalsemaks.

Positiivsete sammude seas oli ka riikliku sallivuse kontseptsiooni ja kodanike lõimimise tegevuskava vastuvõtmine, mille abil püütakse ühiskonnas levitada sallivust vähemuste suhtes ja anda neile võimalusi avalikus elus osalemiseks. Selle tulemusel on vähemuste asupaikadesse ehitatud näiteks kooli ja arendatud taristut.

Kõik ei ole siiski veel täiuslik. Eelkõige viimastel aastatel on hakanud ilmnema tõsised probleemid, millest mõni mõjutas tugevalt ka 2012. aasta valimistulemusi. Samuti oli oma mõju 2008. aasta katastroofilise sõja

tagajärgedel.” („GEORGIA IN TRANSITION. Report on the human rights dimension: background, steps taken and remaining challenges. Assessment and recommendations”, Thomas Hammarberg, september 2013).

Human Rights Watch on 2014. aasta raportis Gruusia kohta väitnud järgmist: „2012. aasta oktoobri parlamendivalimised märkisid Gruusias esimest rahumeelset võimu üleminekut iseseisvumisest alates. Miljardär Bidzina Ivanišvili juhitud opositsioonikoalitsioon võitis president Mihheil Saakašvili parteid ja saavutas parlamendis enamuse. Uus valitsus sai kaasavaraks murettekitavad inimõiguste probleemid, sealhulgas kohtusüsteemi vähese autonoomsuse ja halduskaristuste (väärtegude) väärakasutamise aktivistide kinnipidamiseks ilma nõuetekohase kohtumenetluseta.

Üksikasjalikud videod, mis 2012. aasta septembris avalikkuse ette jõudsid, kujutasid vangide piinamist ja väärkohtlemist, tõstes esile pikaajalist vangide ärakasutamise probleemi. Varasema väärkohtlemise heastamine ja endiste riigiametnike vastutusele võtmine ilma kogu protsessi poliitiliseks kättemaksuks muutmata on tõsine probleem.”

2013. aasta oktoobris toimunud presidendivalimised olid Gruusias võimu rahumeelse ülemineku finaalsaks, tehes lõpu peaminister Bidzina Ivanišvili ja tema poliitilise rivaali, president Mihheil Saakašvili keerulisele koostööle. Vangistatute piinamise ja väärkohtlemise uurimine oli aeglane ja läbipaistmatu. Varasema väärkohtlemise uurimine tekitas küsimusi valikulise õigusemõistmise ja poliitiliselt motiveeritud süüdistamise osas. Politsei ei reageerinud asjakohaselt mitmele usuvähemuste ning homo-, bi- ja transseksuaalsete ning transsooliste (LGBT) inimeste vastu suunatud vägivaldsele intsidendile.

Peamised rahvusvahelised partnerid

Gruusia süvendas poliitilisi ja majanduslikke sidemeid Euroopa Liiduga idapartnerluse kaudu, mis on tihedalt seotud edusammudega riigivalitsemises ja inimõigustes.

Euroopa Liit tegi Gruusia uue valitsusega koostööd, et jälgida inimõiguste seisu ja toetada vajalikke reforme. Liit lõi ühe eksperdi ametikoha ja rahastas seda, et anda valitsusele nõu õiguslikes, põhiseaduslikes ja inimõiguste küsimustes.

Septembris, pärast korrapäraseid Gruusia-külastusi ja laiaulatuslikke nõupidamisi ametnike, poliitilise opositsiooni ja kodanikuühendustega, avaldas Hammarberg raporti soovitustega, kuidas valitsus peaks tegelema usulise sallimatuse, kohtusüsteemi sõltumatuse, vanglate tingimuste, väärkohtlemise ja piinamise, ebaseadusliku jälitustegevuse, vähemuste õiguste ja teiste inimõiguste probleemidega.

Märtsis avaldatud Euroopa naabruspoliitika (ENP) eduaruandes märkis EL, et Gruusia „on kuulda võtnud enamikku ... [ENP] peamisi soovitusi”, kuid rõhutas samas vajadust tagada kohtusüsteemi sõltumatus, vältida valikulist õigusemõistmist ning suurendada korrakaitseorganite vastutust ja demokraatliku järelevalvet nende üle.

Ameerika Ühendriikide riigidepartemang tõstis aprillis ilmunud iga-aastases inimõiguste raportis kitsaskohtadena esile õigusriigi puudulikkust, kohtuvõimu sõltuvust ning ühinemis- ja kogunemisvabaduse piiranguid.

Rahvusvahelise Kriminaalkohtu prokurör jälgis 2008. aasta Gruusia-Vene sõjalise konflikti ajal Lõuna-Osseetias toime pandud kuritegude kohalikku uurimist, märkides 2012. aasta novembri raportis, et ükski uurimine ei ole veel tulemusi andnud.

Euroopa Julgeoleku- ja Koostööorganisatsiooni juhitud rahvusvahelised vaatlejad hindasid positiivselt 27. oktoobri presidendivalimisi, tõstes esile sellistest põhivabadustest nagu sõna-, liikumis- ja kogunemisvabadus kinnipidamist. Samal ajal märkisid vaatlejad ära poliitilise surve avaldamise süüdistused.

(<http://www.hrw.org/world-report/2014/country-chapters/georgia>)

27. juunil 2014 allkirjastas Gruusia Euroopa Liiduga assotsieerimislepingu. Muu

hulgas on selle memorandumis kirjas järgmine: „EL ja Gruusia teevad koostööd järgmistes valdkondades: õigusriigi tugevdamine, õigusreformide edendamine, korrupsioonivastane võitlus, põhiõiguste ja -vabaduste austamise tagamine ning demokraatlike institutsioonide toetamine.

Peamised koostöövaldkonnad on järgmised:

põhireformid: reforme nähakse ette mitmes põhivaldkonnas, kaasa arvatud riigivalitsemine, õigus, korraldus, majanduslik taastumine ja kasv, tarbijakaitse, energia- ja transpordisektor, keskkonnakaitse, tööstusareng, sotsiaalne areng ja kaitse, haridus, noorsootöö ja kultuur;

väärtused: leping paneb rõhku demokraatiale ja õigusriigile, inimõigustele ja põhivabadustele, headele valitsemistavadele, hästi toimivale turumajandusele ja säästvatele arengule.” (http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-14-430_en.htm)

2008. aasta septembris asutasid NATO ja Gruusia NATO-Gruusia Komisjoni (NGC), mis teeb järelevalvet NATO abi üle Gruusias pärast konflikti Venemaaga. NGC kanda on põhiroll selle protsessi järelevalves, mis käivitati Bukaresti tippkohtumisel, kus NATO juhid leppisid kokku Gruusia NATOga ühinemises. 2008. aasta detsembris leppisid ühenduse välisministrid kokku, et Gruusia peaks NGC egiidi all välja töötama riikliku aastaprogrammi. Selles raamistikus jagab allianss maksimaalselt nõu, abi ja toetust Gruusia reformipüüetele, eriti demokraatia, institutsioonide ja kaitsereformidele.

2014. aastal Walesi tippkohtumisel kinnitasid alliansi juhid üle kõik Bukaresti tippkohtumisel langetatud otsuse osad ja tervitasid NATOsse püüdlemise teel tehtud edusamme, mida Gruusia on saavutanud reformide, läbipaistvate ja rahumeelsete valimiste, aastaprogrammi elluviimise ja NGC raames alliansiga aktiivse poliitilise suhtlemise kaudu. (http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_38988.htm)

Alates 1999. aastast on Gruusia Euroopa Nõukogu liige. Euroopa Nõukogu Gruusia-põhised projektid on viimasel ajal keskendunud inimõiguste

edendamisele ja kaitsele, eelkõige vangla- ja kohtusüsteemi reformide toetamisele. Gruusia on osalenud ka mitmepoolsetes Euroopa Nõukogu projektides, näiteks Euroopa Liidu ja Euroopa Nõukogu piirkonnaprogrammides, millega võideldakse eelkõige väärkohtlemise ja karistamatuse vastu ning ajakirjandusvabaduse ja eetilise ajakirjanduse eest, ning idapartnerluse programmis hea valitsemistava, demokraatia ja õiguse vallas, kus Euroopa Nõukogu eksperditeadmistest on kõige enam kasu. (https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=2102099#P111_3499)

Teemad, mis Gruusia inimõigusi käsitlevates dokumentides kõige sagedamini esinevad, on selles peatükis jagatud järgmisteks valdkondadeks.

1. Võrdne kohtlemine: sooline võrdõiguslikkus, diskrimineerimisvastane võitlus ja naistevastane vägivald

- 1.1. Sooline võrdõiguslikkus
- 1.2. Naistevastane vägivald ja perevägivald
- 1.3. Inimkaubandus
- 1.4. Võrdne kohtlemine ja diskrimineerimisvastane võitlus
- 1.5. Rassiline või etniline diskrimineerimine ja lõimimine
- 1.6. Puuetega inimesed
- 1.7. LGBT-inimeste õigused, seksuaalne sättumus ja sooidentiteet
- 1.8. Laste õigused

2. Usuvabadus

3. Piinamine ja väärkohtlemine ning tingimused vanglates

- 3.1. Tingimused vanglates ja kinnipeetavate inimõigused
- 3.2. Varasemate väärkohtlemiste uurimine
- 3.3. Õigus õiglasele kohtulikule arutamisele, õigusemõistmisele ja nõuetekohasele menetlusele

4. Varjupaigataotlejate ja pagulaste õigused ja kaitse

5. Õigus eraelu puutumatusse

6. Kogunemisvabadus

1. Võrdne kohtlemine

1.1 Sooline võrdõiguslikkus

Ombudsman esitles kolmandale sektorile, rahvusvahelistele organisatsioonidele ja riigiasutustele peatükki 2013. aasta raportist „Sooline võrdõiguslikkus ja naiste õigused”.

2013. aasta andmete järgi on soolise võrdõiguslikkuse peamiseks proovikiviks naiste vähene kaasatus riigi poliitilisse ellu. Naiste osakaal parlamendis on kõigest 11%, valitsuskabinetis 21% ja kohalikes omavalitsustes 10%.

Vaatamata tõsiasi, et pärast 2012. aasta parlamendivalimisi tõusis naiste esindatus seadusandlikus organis 5% võrra, on Gruusia jätkuvalt üks riike, kus naiste osalus otsuste tegemisel on väga väike.

Märkida tuleb 2013. aastal võetud õiguslikke meetmeid, millega püüti soodustada naiste kaasatust poliitikasse. Gruusia poliitiliste ühenduste seaduse muudatus nägi ette erakonnale 30% lisaraha, kui erakonna esitatud nimekirjas on iga kümne liikme kohta 30% vastassoost liiget. 2014. aastal koostati asutustevahelise koostöö tulemusel 2014.–2016. aasta tegevuskava soolise võrdõiguslikkuse poliitika elluviimiseks, pidades ühe peasihina silmas naiste poliitilise kaasatuse toetamist. Olulist rolli sugude võrdsustamisel mängis soolise võrdõiguslikkuse nõuniku ametikoha loomine riiklike institutsioonide tasandil.

2013. aastal loodi ombudsmani büroosse soolise võrdõiguslikkuse osakond, tänu millele sai ombudsmani büroost esimene riigiasutus, kus on soolise võrdõiguslikkuse eriuksus.

2013. aasta seisuga on naiste majanduslik aktiivsus ja osalemine riigi majanduses jätkuvalt väga väike. Globaalse soolise lõhe indeksi andmetel on Gruusia 136 riigi seas 64. kohal. Sama allika kohaselt on Gruusias viimastel aastatel edusammude asemel toimunud hoopis tagasimine, sama töö eest samaväärse tasu saamise indeksi järgi on olukord murettekitav.

Positiivne uudis on 2013. aasta õiguslikud algatused, millega parandatakse naistöötajate õigusi. Näiteks pikendati puhkust ja suurendati hüvitist rasedus-, sünnitus- ja lapsehoolduspuhkuse korral.

Siseministeeriumi andmetel sai LEPLi operatiivkeskus 2013. aastal hädaabikõnesid või teateid perevägivaldajuhtumitega seoses järgmiselt: füüsilist vägivalda esines 139 korral, vaimset vägivalda 188 korral, majanduslikku vägivalda 18 korral ja sundust 13 korral.

Kui ombudsman uuris antud tunnistusi, tuvastati perekonfliktidega palju probleeme – haldus- ja õigusmeetmete, kinnipidamise ja kaitsekorralduste puudujääke. Mõnel juhul ei võtnud siseministeerium tõhusaid meetmeid.

2013. aastal tuvastas ombudsman mitu juhtumit naiste avalikus kohas ahistamise kohta, mis väljendusid nende vastu suunatud alandavas käitumises. Raportis sisalduva teabe kohaselt on Gruusia haridus- ja teadusministeeriumi andmetel jätnud 2011. aasta oktoobrist ja 2013. aasta jaanuarini riigi- ja erakoolides põhihariduse omandamise pooleli 7367 tüdrukut, enamasti varase abiellumise tõttu. Hoolimata raportis toodud soovitustest püsib riigis varase abiellumise probleem ja kahjuks ei ole veel selle vastu tõhusalt tegutsetud.

Gruusia seadustes ei ole üksikema seisundit määratletud ja seega ei ole nende jaoks olemas ka riiklike abiprogramme. Üksikemaks loetakse isikut, kes ei ole kunagi abielus olnud, või lapsega (lastega) leske. Üldiselt seisneb probleem selles, et üksikemasid seostatakse Gruusias lapse isapoolse hooletusse jätmise ja vastutusest kõrvalehiilimisega, aga ka ühiskondliku ja riikliku ükskõiksusega. Ühiskonna stereotüüpne hoiak ühest küljest ja riiklike abiprogrammide puudus teisest küljest on põhjustanud üksikemadele äärmiselt rasked varalised ja õiguslikud tingimused. (<http://www.ombudsman.ge/en/news/genderulitanasworoba-da-qalta-uflebebi.page>)

Naiste olukorda käsitlevad ÜRO sekkumistegevused hõlmavad järgmisi valdkondi: naised, rahu ja turvalisus; naistevastase vägivalla kaotamine; naiste sotsiaalne ja majanduslik võimestamine ning sugude võrdsustamine riiklikus planeerimis- ja eelarvemenetluses. (http://www.ungeorgia.ge/eng/UN_in_Georgia/un_agencies?info_id=28)

Sotsiaalteaduste keskus (mida rahastab USAID) jõudis 2014. aastal koostatud uurimuses „Soolise võrdõiguslikkuse edendamine tööhõives” järgmistele järeldustele.

„Käesolevas uuringus on kajastatud meeste ja naiste keskmise palga ebavõrdsust vaatamata nende sarnastele haridussaavutustele. Naiste keskmine palk jääb vahemikku 251–400 lari, meestel on see aga 401–700 lari. Haridustase ei mõjuta mehe palka (välja arvatud doktorikraad), aga naisel peab keskharidusega mehe keskmise palga väljateenimiseks olema bakalaureuse- või magistrikraad. Keskmise palga ebavõrdsust võib mõjutada see, et mehi töötab enam erasektoris (65%), naised aga on võrdselt nii era- kui ka avaliku sektori palgal (mõlemas 47%). Palga ebavõrdsust mõjutab veel horisontaalne ja vertikaalne segregatsioon, Gruusias on leitud tõendeid mõlema tava kohta.

Vertikaalset segregatsiooni näitab see, et 65% vastanutest väitis töötavat meesjuhi alluvuses, samas kui otsene naisülemus oli vaid 31%-l. Horisontaalset segregatsiooni peegeldavad järgmised näitajad: 79% töötajatest tervishoiu- ja sotsiaaltöö vallas ning 78% töötajatest haridussektoris on naised, 96% ehitussektori töötajatest, 91% transpordi ja ladustamise valdkonna töötajatest ning 47% avaliku halduse, sisekaitse ja kohustusliku sotsiaalkindlustuse sektori töötajatest on mehed. Märkimisväärne on, et ametiühingutega on liitunud üsna vähe inimesi (13%), ehkki naised on nende seas veidi rohkem kui mehi, ning 27% protsendil kogu töötavast elanikkonnast puudub tööandjaga kehtiv tööleping. Viidatakse sellele, et justkui oleks oht, et lepinguta töötajate arv, mis on Gruusia tööturul juba niigi suur, kasvaks. Selle asemel tuleks kasutada võimalust ametiühinguid julgustada, et nad toetaksid töötajate õigusi ja võrdseid õigusi, et olukorda seeläbi parandada.” („Soolise võrdõiguslikkuse edendamine tööhõives”, Bendelani, Turk, Amašukeli, Hetšuašvili. 2014. Sotsiaalteaduste keskus)

Maailma Majandusfoorum on Gruusia paigutanud 142 riigi seas 85. kohale, riigi kõige nõrgemad valdkonnad on tervis ja eluiga ning poliitiline võimestamine. (<http://reports.weforum.org/global-gender-gap-report-2014/economies/#economy=GEO>)

Part 2: Country Profiles

Georgia

	OVERALL		ECONOMIC PARTICIPATION		EDUCATIONAL ATTAINMENT		HEALTH AND SURVIVAL		POLITICAL EMPOWERMENT	
	Rank	Score	Rank	Score	Rank	Score	Rank	Score	Rank	Score
Gender Gap Index 2014 (out of 142 countries)	85	0.685	66	0.675	80	0.989	115	0.967	94	0.111
Gender Gap Index 2013 (out of 136 countries)	86	0.675	64	0.674	89	0.979	126	0.955	97	0.091
Gender Gap Index 2012 (out of 135 countries)	85	0.669	57	0.677	89	0.979	129	0.950	109	0.071
Gender Gap Index 2011 (out of 135 countries)	86	0.662	54	0.672	67	0.990	128	0.948	120	0.039
Gender Gap Index 2010 (out of 134 countries)	88	0.660	54	0.675	87	0.981	129	0.944	119	0.039
Gender Gap Index 2009 (out of 134 countries)	83	0.668	54	0.675	82	0.985	131	0.939	103	0.073
Gender Gap Index 2008 (out of 130 countries)	82	0.665	69	0.635	1	1.000	127	0.939	92	0.088
Gender Gap Index 2007 (out of 128 countries)	67	0.666	69	0.630	28	0.998	125	0.933	66	0.104
Gender Gap Index 2006 (out of 115 countries)	54	0.670	41	0.656	28	0.997	115	0.923	59	0.104

2. osa. Riikide profiilid

Gruusia

ÜLDINE MAJANDUSLIK OSALUS HARIDUSSAAVUTUSED TERVIS JA ELUIGA POLIITILINE VÕIM

Koht Punktisumma

2014. a soolise lõhe indeks (142 riigi seas)

2013. a soolise lõhe indeks (136 riigi seas)

2012. a soolise lõhe indeks (135 riigi seas)

2011. a soolise lõhe indeks (135 riigi seas)

2010. a soolise lõhe indeks (134 riigi seas)

2009. a soolise lõhe indeks (134 riigi seas)

2008. a soolise lõhe indeks (130 riigi seas)

2007. a soolise lõhe indeks (128 riigi seas)

2006. a soolise lõhe indeks (115 riigi seas)

1.2 Naistevastane vägivald ja perevägivald

Juristi ja Gruusia naisõiguste aktivisti Nino Elbakidze sõnul on „Gruusia naised jätkuvalt ühiskonnas viletsamal positsioonil. Peamiseks mureks on perevägivald ning naiste pärimis- ja omandiõigus. Lastega abielunaised on au sees, aga vallalistel naistel on konservatiivses ühiskonnas raske toime tulla. Suure võimuga ametikohtadelt leiab väga vähe naisi ning parlamendiliikmete seas on naiste osakaal kõigest kümme protsenti”.

(<https://www.giz.de/en/worldwide/22522.html>)

Justiitsminister Tea Tsulukiani on märkinud, et eelmise valitsuse poolt naistevastase vägivalla kohta kogutud andmed ei ole piisavad, et nende põhjal saaks võrrelda, kas on toimunud liikumist paremuse poole. Nende naiste suurenev arv, kes vägivallast teada annavad, näitab ühest küljest probleemi ulatust, aga teisest küljest ka suurenenud teadlikkust ja usaldust, et pärast ametivõimude asjasse kaasamist olukord paraneb; see annab märku korrakaitseorganite suuremast tõhususest. Inimõiguste aktivistid väidavad, et seadused vajavad ikka veel parandamist. Näiteks vägistamisjuhtumid registreeritakse ainult siis, kui ohver ja vägivallatseja ei ole abielus, abikaasa vägistamist jms ei ole õigusaktides määratletud.

ÜRO rahastatud uuringus (2010) leiti, et üks üheteistkümnest abielunaisest on Gruusias kannatanud abikaasa või partneri füüsilise, seksuaalse või muu vägivalla all. Naiste õiguste rühmitused väidavad, et tegelikud näitajad võivad olla veelgi suuremad, sest ohvrid ei räägi nendega toimunust.

Ametlikud andmed selle kohta puuduvad, kuid meedia andmetel sai Gruusias 2014. aastal abikaasa käe läbi surma 23 naist. Väikese riigi kohta on nii suur perevägivalla juhtumite arv lausa epideemiline, kurdavad aktivistid. 2006. aastal võeti Gruusias vastu perevägivalla seadus. Naisõiguste aktivistid väidavad aga, et praktikas ei pruugi see seadus toimida. Justiitsminister Tea Tsulukiani on kindel, et probleem ei ole politseis. „Ohvrid võtavad süüdistuse sageli tagasi. Praegu täiendame tava ja suuniseid, et politsei saaks ohvri ütlustele vaatamata menetlust jätkata.” (<http://www.bbc.com/news/world-europe-30215360>)

4. novembril 2013 avasid Eesti suursaadik Priit Turk, Ameerika Ühendriikide suursaadik Richard Norland ja Gruusia siseminister Irakli Garibašvili Thbilisis perevägivallavastase konverentsi. Üritus toimus Eesti ja Ameerika Ühendriikide ühise arengukoostöö projekti „Aluse loomine lähisuhtevägivalla probleemidega tegelemiseks Gruusias” raames.

Koostööprojektiga alustati 2012. aasta septembris ning see kestis 2014. aasta veebruari lõpuni. Projekti koostööpartnerid olid Gruusia siseministeerium, Gruusia politseiakadeemia, Eesti Politsei- ja Piirivalveamet ning Rahvusvahelise Migratsiooniorganisatsiooni Thbilisi esindus. Gruusia on Eesti jaoks arengukoostöö vallas prioriteetne riik ning võitlus perevägivalla vastu oli üks 2012.–2015. aasta arengukoostöö programmi põhiteemasid. (<http://www.tbilisi.vm.ee/news/aid-780>)

1.3 Inimkaubandus

Freedom House'i 2014. aasta raporti järgi on Gruusia USA riigidepartemangu 2013. aasta inimkaubanduse aruande kohaselt inimkaubanduse lähte-, transiidi- ja sihtriik. Ehkki valitsus ei ole veel täielikult täitnud inimkaubanduse ärakaotamise miinimumnõudeid, on selle nimel tehtud tõsisid jõupingutusi. Uus valitsus koostas 2013.–2014. aastaks inimkaubandusevastase tegevuskava, mille president Saakašvili allkirjastas 2013. aasta märtsis. (<https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2014/georgia#.VMyM6GzMS74>)

Gruusia valitsus on koostöös vabaühenduste ja rahvusvaheliste organisatsioonidega täiendanud õigusakte ja algatanud mitu tegevust inimkaubanduse peatamiseks. Algatuste hulka kuuluvad sotsiaalne rehabiliteerimine, teadlikkuse parandamise kampaaniad üldsusele ja ametnikele ning õigusabi. Projektides on keskendutud sunniviisilisele tööle värvatud meestele, seksuaalteenuste osutamiseks ja sunniviisilise töö jaoks kaubeldavatele naistele ning lastega kaubitsemisele.

Ülevaates „Inimkaubandus: Gruusia” kirjutab Natia Tšelidze, CARIM-Easti selgitavate märkuste nr 13/33 autor, järgmist: „Gruusiast on saanud sihtriik, mida kinnitab mitu ajakirjanduses kajastatud inimkaubanduse juhtumit. 2012. aastal on Kesk-Aasiast, eriti Usbekistanist, pärinevate immigrantide vool Adžaaria suunas, sealhulgas Musta mere ääres paiknevatesse Bathumi, Gonio, Sarphi ja Kviriathi linna, kasvanud. 2012. suvel suleti Gonios kokku 27 hotelli või

kohviku nime all tegutsevat bordelli, kus töötas kuni viissada Kesk-Aasiast pärit naist.

(...) 2009. aastast on Gruusia siseministeerium pidanud pidevalt uuenevat andmebaasi „Ära hakka orjaks!” oma kodulehel, mis räägib inimkaubandusest ja ebaseadusliku rände vastu võitlemisest. Lehel on toodud õigusaktid, abitelefoniid ning lingid inimkaubanduse ja ebaseadusliku rände vastu võitlevate rahvusvaheliste ja valitsusväliste organisatsioonide aadressidega. (http://www.carim-east.eu/media/exno/Explanatory%20Notes_2013-33.pdf)

1.4 Võrdne kohtlemine ja diskrimineerimisvastane võitlus

Gruusias toimuva diskrimineerimise kohta ei ole eriti uurimusi tehtud, seega ei ole probleemi olemuse ja ulatuse kohta piisavalt teavet.

2014. aasta aprillis kutsus Amnesty International Gruusia ametivõime üles tagama, et riigi esimesest diskrimineerimisvastasest seadusest saaks tõhus vahend diskrimineerimisega võitlemiseks. Nende avaldus Gruusia valitsusele oli koostatud avaliku arvamuse dokumendina pealkirjaga „Gruusia ametivõimud ei tohi riigi esimese diskrimineerimisvastase seadusega liiga leebed olla”. (AMNESTY INTERNATIONALI AVALDUS 24, AI indeks: EUR 56/001/2014)

Seaduses, mille valmistas ette Gruusia justiitsministeerium, määratletakse eri liiki ja alustel diskrimineerimine ning sellega keelatakse Gruusias mis tahes diskrimineerimine. Seaduse vastuvõtmine on oluline samm Gruusia rahvusvaheliste õiguslaste diskrimineerimisvastaste kohustuste täitmisel ja eeltingimus Gruusiale ELi viisavabaduse nõuete täitmiseks.

Seaduse esimene eelnõu nägi ette inspektori ametikoha loomise kui uue õigusakti rakendusmehhanismi. Selles nähti ette, et inspektoril oleks õigus võtta vastu ja vaadata läbi kaebusi, uurida diskrimineerimissüüdistusi, määrata süüdlastele karistusi ja saata juhtumeid edasiseks menetlemiseks süüdistajale.

Seaduseelnõud toetasid Gruusia kodanikuühiskonna organisatsioonid ja vähemuste esindajad, rahvusvahelised organisatsioonid ja eksperdid.

Gruusia valitsus otsustas eelnõud vahetult enne selle parlamendis ettelugemist muuta. Eelnõusse viidi sisse olulised muudatused, millegi vähendati märkimisväärselt selle tõhusust diskrimineerimisvastase seaduse jõustamisel. Eelnõust kustutati inspektori ametikoht ja selle asemel määrati uue seaduse rakendamise järelevalveorganiks juba olemasolev ombudsmani institutsioon. Ombudsmanil ei ole volitusi karistuste ega sunnimeetmete määramiseks ja ta tegevus piirdub ainult soovitude andmisega. Ombudsmanile ei antud lisaraha ega muid vahendeid diskrimineerimisvastase seaduse rakendamise tagamiseks. See muudatus tõstatab küsimuse, kas seaduses sätestatud diskrimineerimiskeeldu on võimalik tegelikult rakendada.

Enne eelnõu parlamendis ettelugemist lisati sellesse eriklausel Gruusia õigeusu kiriku kohta. Klausel sätestab, et ühtki diskrimineerimisvastase seaduse artiklit ei saa tõlgendada Gruusia riigi ja õigeusu kiriku vahel 2002. aastal sõlmitud konstitutsioonilise lepingu vastaselt. 2002. aasta konstitutsiooniline leping paneb õigusliku aluse riigi ja kiriku vahelistele suhetele ning osutab kiriku erilisele rollile Gruusia ajaloos. Sellega antakse Gruusia õigeusu kirikule teatud eesõigused, sealhulgas maksueelised, ja nõustav roll riigiasjades, mille tõttu on seda üldiselt hukka mõistetud kui riigi teisi usurühmitusi diskrimineerivat. Tsiteeritud on kirikujuhtide diskrimineerivaid märkusi vähemuste suunas ja väiteid vajaduse kohta „kaitsta [õigeusklikest] enamust”.

On väga oluline, et uus diskrimineerimisvastane seadus toimiks, sest diskrimineerimine on Gruusias laiaulatuslik probleem. Möödunud paaril aastal on riigis ette tulnud rünnakuid ning usuvähemuste ja homo-, bi- ja transseksuaalsete ning transsooliste (LGBT) inimeste kogukonna diskrimineerimist. Seaduseelnõu muudatused tehti samal ajal, kui Gruusia peaminister tutvustas kava muuta samasooliste abielu Gruusia põhiseadusega lubamatuks.

Praegu on Gruusia tsiviilseadustikus abielu määratletud kui mehe ja naise vahelist institutsiooni, aga põhiseaduses ei ole sellist diskrimineerivat piirangut. Gruusia valitsus peaks kodanikuühiskonna muret kuulda võtma ja tulema välja õigusaktiga, mis ei muudaks diskrimineerimist keelatuks üksnes paberil, vaid tagaks mis tahes diskrimineerimise lubamatuse ka praktikas. (<http://www.amnesty.org/en/library/asset/EUR56/001/2014/en/01b5e8d5-6705-47cf-b0f6-fb3fab931aad/eur560012014en.html>)

ISET poliitikainstituudi blogi: „2. mail 2014 võttis Gruusia parlament ühehäälselt vastu diskrimineerimise keelamise seaduse. Seaduse väidetav eesmärk on tagada, et iga füüsiline või juriidiline isik saab võrdselt kasutada kõiki Gruusia seadustes määratletud õigusi, olenemata tema rassist, nahavärvist, keelest, soost, kodakondsusest, päritolust, sünni- või elukohast, varanduslikust seisust, usust või uskumustest, rahvuslikust, etnilisest või ühiskondlikust kuuluvusest, tööst, perekonnaseisust või tervise seisundist, puudest, seksuaalsest sättumusest, sooidentiteedist, poliitilistest või muudest veendumustest jms. Seaduse vastuvõtmisele eelnesid ägedad arutelud parlamendi ja kirikuesindajate vahel, eriti seksuaalse sättumuse ja sooidentiteedi teemaga seoses, millele järgnes seaduse vastuvõtmine”. (<http://www.iset.ge/blog/?p=3300>)

1.5 Rassiline või etniline diskrimineerimine ja lõimumine

Ameerika Ühendriikide riigidepartemangu demokraatia, inimõiguste ja tööhõive büroo koostatud raport inimõiguste olukorra kohta Gruusias 2013. aastal:

„Seaduses on sätestatud sünnijärgne kodakondsus, kui üks vanematest või mõlemad on riigi kodanikud. Samuti antakse kodakondsus kodakondsuseta isikute lastele, kes on riigis sündinud. Seadusega on kehtestatud kodakondsust taotlevale täiskasvanule järgmised nõuded: a) on püsivalt elanud riigi territooriumil viimased viis aastat; b) oskab riigikeelt; c) on tuttav riigi ajaloo ja seadustega ja d) tal on töökoht, ta omab riigis kinnisvara, tegeleb riigis ettevõtlusega või omab osalust Gruusia ettevõttes või tööstusharus. Naturalisatsiooni taotlev isik peab kõigepealt loobuma olemasolevast

kodakondsusest. Kindlatel juhtudel võib president anda kodakondsuse, kui nimetatud nõuded on täitmata.

ÜRO Pagulaste Ülemvoliniku Ameti andmetel elas riigis jaanuari seisuga 156 kodakondsuseta isikut, kui 2012. aastal oli neid 1569.”

2009. aasta juunis andis valitsuse asutustevaheline komisjon välja aruande riikliku sallivuse kontseptsiooni ja kodanike lõimimise tegevuskava (2009–2014) rakendamise kohta. Aruandes märgiti edusamme, näiteks vähemuste piirkondade aktiivne osalus 2012. aasta oktoobri parlamendivalimistel, taristu uuendamine ja majandusproгноoside elluviimine vähemuste piirkondades ning valitsuse tähelepanu gruusia keele õpetamise projektidele.

ÜRO inimõiguste ülemvoliniku büroo ja ÜRO Arenguprogrammi toetusel tegutsev vabaühendus Koalitsioon märkis septembri raportis, et etniliste vähemuste esindatus valitsuses on jätkuvalt piiratud ja palju väiksem kui nende vähemuste osakaal riigi rahvastikus. Riikliku sallivuse kontseptsiooni ja kodanike lõimimise tegevuskava rakendamise kontrolli tulemused avaldati ombudsmani aruandes, mis hõlmas ajavahemikku 2010. aastast 2012. aasta veebruarini ja milles väideti, et riigivõimu täidesaatva haru, erakondade ja kodanikuühiskonna tegevuses osaleb väga vähe vähemusrühmi.

Riigi etniliste vähemuste lõimumise peamine takistus on ikka veel vähene gruusia keele oskus, teiste tõketena võib nimetada poliitilisi, ühiskondlikke, majanduslikke ja kultuurilisi tegureid. Mõni vähemusrühm on väitnud, et seadusest tulenev ametnike gruusia keele oskuse nõue välistab nad valitsusasutuste tööst. Seadusega on kehtestatud nõue, et etnilistest vähemustest õpilased peavad õppima gruusia keelt teise keelena. Ombudsmani 2012. aasta aruandes inimõiguste ja vabaduste olukorra kohta on kirjas, et märkimisväärne osa etnilistesse vähemustesse kuuluvast rahvastikust ei oska piisavalt riigikeelt ja see takistab nende ühiskonda lõimumist. Osaliselt põhjendati seda probleemi raportis ebapiisava gruusia keele õppega vähemuspiirkondade koolieelsetes lasteasutustes. Raportis märgiti ära ka ebapiisav arv gruusia keelt kõnelevaid

riigiametnikke vähemuspiirkondades. Osa üldsusele jagatavat riiklikku teavet on saadaval ainult gruusia keeles. Kuigi reintegratsiooniministeerium on väitnud, et kõik peamised õigusaktid on tõlgitud ka armeenia, aseri ja vene keelde, on inimõiguste järelevalvega tegelev rühmitus teatanud, et peale põhiseaduse ja riikliku sallivuse kontseptsiooni ja kodanike lõimimise tegevuskava on valitsus vähemuskeeltesse tõlkinud ainult piiratud arvu seaduste kokkuvõtted. (Ameerika Ühendriikide riigidepartemangu demokraatia, inimõiguste ja tööhõive büroo)

(...) Euroopa Rahvusvähemuste Keskus (ECMI) on teada andnud, et romad kannatavad laialt levinud ühiskondlike eelarvamuste ja marginaliseerimise all ning et riik peaks tegema rohkem romade lõimimiseks. ECMI hinnangul on romasid riigis umbes 1500, kusjuures üheski kohas ei ela neid korraga rohkem kui 300. Kõige viimase, 2002. aasta rahvaloenduse andmetel oli romasid 472. Romad elavad peamiselt Thbilisi, Khuthaisi, Khobulethi, Kahhethi ja Suhhumi piirkonnas. ECMI raporti kohaselt kannatab roma kogukond äärmise vaesuse, töötuse, puuduliku hariduse ja tervishoiu ning ühiskonnast isoleerituse tõttu. (<http://www.state.gov/documents/organization/220492.pdf>)

1.6 Puuetega inimesed

On väidetud, et riigi rahaline toetus puuetega inimestele on suurenenud, kuid olulistest küsimustest jääb seda ikkagi väheks.

„Ehkki põhiseaduse ja teiste õigusaktidega on keelatud kedagi tööhõives, hariduses, lennureisidel ja muudes transpordivahendites, tervishoiuteenustele juurdepääsul ning teiste avaliku ja erasektori teenuste osutamisel füüsilise, meelega, intellekti- või vaimse puude alusel diskrimineerida, ei ole valitsusel õnnestunud neid sätteid tõhusalt rakendada. Puuetega inimeste diskrimineerimine, sealhulgas sotsiaalne, hariduslik ja tööhõivealane diskrimineerimine, on püsiv mure. Enamikus koolides ei osutata asjakohaseid haridusteenuseid piisava väljaõppega juhendajate puuduse tõttu. Puudega laste pered peavad end sageli häbimärgistatuks ja lapsed hoitakse avalikkuse silma alt eemal.

Seaduses on sätestatud nõue tagada puuetega inimestele juurdepääs avalikesse hoonetesse ja nõude mittetäitmise eest on ette nähtud trahvid. Tegelikuses on ligipääsetavad vaid vähesed avaliku sektori asutused, nõudeid täidavad ainult sise-, justiits- ja haridusministeeriumi ning ombudsmani büroo hoone. Ühis- ja eratranspordivahendites ei ole puuetega inimeste jaoks midagi tehtud. Kõnniteede ja tänaväületuskohtade kasutamine on raskendatud,” märgitakse Ameerika Ühendriikide riigidepartemangu demokraatia, inimõiguste ja tööhõive büroo koostatud raportis inimõiguste olukorra kohta Gruusias 2013. aastal. (<http://www.state.gov/documents/organization/220492.pdf>)

1.7 LGBT- inimeste õigused, seksuaalne sättumus ja sooidentiteet

17. mail 2013 rahvusvahelise homfoobiavastase päeva tähistamiseks toimunud rahumeelse kogunemise katkestasid vägivaldselt tuhanded protestijad, sealhulgas õigeusu kiriku esindajad. Päev varem kutsus Gruusia õigeusu kiriku patriarh võime avalikult üles kogunemist ära keelama, kuna see solvavat Gruusia traditsioone.

Politsei pidi LGBT-aktivistid ohutusse kohta toimetama, aga rahvamassi ei suutnud nad ohjata, aktiviste vedavat väikebussi rünnati, neid loobiti kivide ja muude esemetega ja üht ajakirjanikku tabas hoop vastu pead, nii et ta tuli veidikeseks ajaks haiglasse paigutada. Võimud esitasid kahele õigeusu preestrile ja veel kolmele mehele süüdistuse kogunemisvabaduse takistamises ja huligaansuses. Thbilisi linnakohus käskis ühe preestri vastu esitatud süüdistuse tühistada. Selle ülevaate kirjutamise ajal olid teiste kahtlusaluste kohtuprotsessid veel pooleli.

Kohalik LGBT-inimeste õiguste rühmitus Identoba on teada andnud 34st LGBT-kogukonna vastu suunatud vägivalla- ja hirmutamisuhtumist 17. mai sündmuste ajal ja järel. Rühmitus on ka väitnud, et paljud ohvrid ei anna homfoobsest vägivallast teada, sest kardavad kättemaksu ja politsei suutmatust juhtumeid põhjalikult uurida. (<http://www.hrw.org/world-report/2014/country-chapters/georgia?page=3>)

Gruusia pealinna Thbilisi politseijõududel ei õnnestunud tagada homo-, bi- ja transseksuaalsete ning transsooliste (LGBT) inimeste õiguste eest võitlejate turvalisust, kui tuhanded inimesed ründasid jõhkralt nende toetusüritust, mis Amnesty Internationali sõnul oli vähetõhus vastus riigis valitsevale organiseeritud ja vägivaldsele homofobiale.

Gruusia LGBT-aktivistid kogunesid pealinna Puškini parki rahumeelseks demonstratsiooniks, millega tähistada rahvusvahelist homo- ja transfoobiavastast päeva, kui ürituse katkestas vaenulikult meelestatud protestijate summ, keda oli väidetavalt kohale ilmunud tuhandetes.

Järgnenud rahutustes sai vigastada 17 inimest, kellest 12, sealhulgas kolm politseinikku ja üks ajakirjanik, tuli viia haiglasse.

„Iroonilisel kombel rikkus see häbiväärne vägivaldsemine päeva, mis on mõeldud kogu maailmas homofobse vägivalda vastase ühtsuse tähistamiseks, ja see näitab, et Gruusia ametivõimudel on käia veel pikk maa, et edendada sallivust ning kaitsta LGBT-inimesi ja nende inimõigusi,“ sõnas Amnesty Internationali Euroopa ja Kesk-Aasia programmi direktor John Dalhuisen.

„Ametivõimud peavad vägivaldaakte uurima ja võtma vastutusele inimesed, kes on süüdi seadusevastastes tegudes.“

Kohapeal filmitud videolõik näitab tosinkonda inimest, kes püüavad lähedalasuva kiriku juures lintšida geiks peetavat noormeest, ehkki too ise seda risti ette lüües eitab. Politsei sekkub ja eemaldab mehe rahvamassist, aga kedagi ei arreteerita.

Ründajatega oli üritusel kaasas ja neile avaldas toetust mitu Gruusia õigeusu kiriku tegelast.

Meedia sõnul kutsus kiriku kõrgeim võimukandja, patriarh Ilia II neljapäeval ametivõime üles LGBT-aktivistide üritust keelustama, väites, et see solvab Gruusia traditsioone.

Amnesty International märkis ära, et juba teist aastat järjest ei suutnud Tbilisi politsei kaitsta LGBT-aktiviste sallimatute õigeusklike rühmituste vägivaldsete rünnakute eest.

„Gruusias on välja kujunemas ohtlik tava pooldada ja mitte karistada usu- ja seksuaalvähemuste vastu suunatud vägivaldaakte, kui nende taga on õigeusu kiriku esindajad ja nende järgijad. On täiesti lubamatu, et ametivõimud lasevad inimesi rünnata usu nimel või kellegi tegeliku või väidetava seksuaalse sättumuse või soolise identiteedi tõttu,“ selgitab Dalhuisen.

„Möödunud aasta sündmuste ja selle aasta väljakuulutatud vastumeeleavalduste põhjal oli selge, et oodata võib vägivalda. Politsei tundus olevat kahetsusväärset ette valmistamata ega suutnud taas kord tagada LGBT-aktivistide õigust vabalt koguneda ja oma arvamust avaldada.

Tõhusate vastumeetmete puudumine ja süüdlaste vastutusele võtmata jätmine annab signaali, et Gruusia ametivõimud lubavad sallimatusel ja karistamatusel kasvada ja levida. Riik peab tulevikus tõhustama korrakaitset rahumeelsetel meeleavaldustel ja tagama, et sellised sündmused ei saaks korduda,“ lisab Dalhuisen. (<http://www.amnesty.org/en/news/georgia-homophobic-violence-mars-tbilisi-pride-event-2013-05-17>)

Ühiskondlikud eelarvamused LGBT-inimeste vastu on tugevad ja Gruusia õigeusu kirik on samasooliste seksuaalaktid selgelt hukka mõistnud. LGBT-organisatsioonid on teada andnud, et LGBT-inimesed varjavad ahistamise kartuses oma seksuaalset sättumust. Vähesed LGBT-organisatsioonid tegutsevad avalikult, sest nende liikmed on ühiskonnas hukka mõistetud. (<http://www.globalequality.org/storage/documents/pdf/human%20rights%20reports-2013-europe%20and%20euroasia.pdf>)

1.8 Laste õigused

Seadusega on sätestatud sünnijärgne kodakondsuse omandamine, kui laps sünnib riigi territooriumil. See säte kehtib kodakondsuseta isikute lastele.

UNICEFi andmetel on 97% lastest riiklikult registreeritud. Mõningad probleemid on roma lastega, kes sünnivad kodus, registreerimata jätmise tõttu puudub neil juurdepääs arstiabile. Hariduse kvaliteet kõigub Thbilisis ja regioonides suuresti, sõltuvalt linna- ja maapiirkondadest. Ameerika Ühendriikide riigidepartemangu demokraatia, inimõiguste ja tööhõive büroo raportis inimõiguste olukorra kohta Gruusias 2013. aastal kirjutatakse (lk 48) järgmist: „Hariduse kvaliteet Abhaasia ja Lõuna-Osseetia okupeeritud aladel, mis ei ole valitsuse kontrolli all, on väidetavalt vilets. Maapiirkondades on koolirajatised sageli puudulikud, puudub küte, raamatukogud ja tahvlid.” (<http://www.state.gov/documents/organization/220492.pdf>)

Samuti viidatakse tänavalaste väärkohtlemise juhtumitele, ehkki see ei ole valitsev ühiskondlik käitumisviis. UNICEF väidab, et koolitöötajate, politsei ja sotsiaaltöötajate reaktsioon lastevastase vägivalla juhtumitele ei ole sageli piisav, sest kultuuriliselt on tavaks perekonna siseasjadesse mitte sekkuda.

Raske majanduslik olukord mõjutab ka tänavalaste olukorda, ehkki nende arv ei ole suur ja kahaneb aasta-aastalt. UNICEFi hinnangul elas ja töötas riigi linnade tänavail 2012. aastal ligikaudu 1500 last. Viimastel aastatel ei ole seda enam uuritud ja ombudsman on viidanud rahanappusele, mis takistab täiendavate andmete kogumist.

UNICEFi sõnul oli 14 protsenti naistest vanuses 20–24 abielus või vabaabielus olnud juba enne 18. eluaastat, mis on seaduslik abiellumisiga.

Valitsus teeb jõupingutusi selle nimel, et vahetada suured lastekodud välja kasuvanemate süsteemi vastu, samuti annab riik välja kõrgharidustoetusi (õppemaksu tasumine ja stipendium) riigi ja kasuvanemate hoole all olevatele lastele ning pakub kriisiabi kasuperedele.

Abhaasia ja Lõuna-Osseetia konfliktide tõttu on tulnud kodust lahkuda tuhandetel lastel. Juba enne konfliktide puhkemist andis UNICEF teada, et kummaski piirkonnas on raskusi tervishoiuteenustega, laste vaksineerimise

määr on madalam kui mujal riigis, koolide olukord on kehv ja tõsiseks probleemiks on laste alatoitumus.

2. Usuvabadus

2013. aastal avaldas Ameerika Ühendriikide riigidepartemangu demokraatia, inimõiguste ja tööhõive büroo raporti inimõiguste olukorra kohta 2013. aastal, kus kirjutatakse järgmist: „Aasta jooksul tuli mitmel korral ette diskrimineerimise juhtumeid moslemikogukonna vastu. Ombudsman ja kodanikuühiskond on väljendanud muret moslemitevastase sallimatuse ja vägivalla pärast.” (Ameerika Ühendriikide riigidepartemangu demokraatia, inimõiguste ja tööhõive büroo raport inimõiguste olukorra kohta Gruusias 2013. aastal, <http://www.state.gov/documents/organization/220492.pdf>)

2012. aasta novembrist alates on õigeusu kristlaste kogukonnad mitmes külas takistanud – mõnikord ka vägivaldselt – moslemitel mošeeks muudetud majades jumalateenistusi pidada. Ehkki peaminister on vägivalla avalikes ülesastumistes hukka mõistnud, ei ole süüdlasi vastutusele võetud.

2013. aasta augustis eemaldasid kohalikud ametivõimud Lääne-Gruusias mošeelt jõuga minareti, mis põhjustas kokkupõrkeid kohalike moslemite ja politsei vahel. Ametnikud selgitasid, et soovisid minaretti uurida, kuna väidetavalt puudus sellel nõuetekohane impordiluba. Päevi hiljem tagastasid ametnikud minareti, kuid ei pannud seda kohalike kristlaste protestide tõttu hoonele tagasi.

Aprillis ründasid kolm joobes sõjaväepolitseinikku verbaalselt suure moslemite osakaaluga Adžaaria piirkonna ühe küla elanikke – nad peatasid juhuslikke autosid, otsisid inimesi läbi, söimasid neid tatarlasteks ja nõudsid kaelas olevate ristide ettenäitamist. Kaitseministeerium vallandas politseiametnikud ja vähemalt kaks neist võeti vahi alla. (<http://www.hrw.org/world-report/2014/country-chapters/georgia?page=3>)

Vahejuhtumeid toimus ka Armeenia kiriku liikmete ja grusiinide vahel. Kokkupõrget Gruusia Armeenia kirikus mainitakse sõja ja rahu instituudi aruandes ning seda uuris Gruusia ametlik inimõiguste ombudsman Utša Nanuašvili. Väited, et armeenlasi rünnati etnilistel alustel, on pealtnägijate ütlustega ümber lükatud.

„Need kaks õigeusu kirikut on maailmas ühed vanimad, ulatudes oma ajaloo peaaegu kristluse algusaegadeni, ning on mänginud olulist rolli rahvuste kujunemises. Seetõttu tuleks hiljutist pingete kasvu Gruusia õigeusu kiriku ja Armeenia apostelliku kiriku vahel uurida tähelepanelikumalt, kui esmapilgul vajalikuks peetakse,” väidab Jamestown Foundation. ([„Tensions Between Georgian and Armenian Churches Escalate“](#); avaldatud: [Eurasia Daily Monitor](#), kd 11, nr 146; 8. august 2014; autor: Paul Goble)

3. Piinamine, väärkohtlemine ja tingimused vanglates

2013. aasta juunis mõistis kohus süüdi 14 endist vanglaametnikku, keda kahtlustati vanglas toimunud peksmistes ja piinamistes, millest üldsus sai teada 2012. aastal avaldatud videotest. Kuus neist said kolme- kuni kuueaastased vanglakaristused, kaheksa tunnistasid end süüdi ja said kokkuleppemenetluses karistuseks kuus kuud kuni viis aastat. Peaprokurör vabastas igasugusest kriminaalkaristusest Vladimer Bedukadze, kes piinamise kohta teavet andis, ehkki ta ise selles ka osales. Paljud kohalikud ja rahvusvahelised vaatlejad ei olnud sellise otsusega rahul.

Juulis mõistis kohus õigeks viis endist politseiametnikku, kellele oli esitatud mitu süüdistust, sealhulgas kinnipeetava väärkohtlemine ja vägistamine, mis tõi kaasa prokuratuuri ja kohtuvõimude vastastikused süüdistused. Prokuratuur väitis, et esitas protsessi ajal kohtuekspertiisi tulemused, ohvri ja tunnistajate ütlused ja muud tõendid, kohus aga vaidles, et osa esitatud tõenditest olid vastukäivad ja prokuratuur ei suutnud süüdistusi tõendada.

Juulis leiti 36-aastane Mamuka Mikautadze pooduna päev pärast seda, kui politsei oli teda küsitlenud seoses narkootikumide omamisega ja seejärel vabastanud. Mikautadze naise väitel olla mees kaevanud, et politsei oli teda peksnud ja sundinud allkirjastama valetunnistuse, milles ta süüdistas oma sõpra. Kohalikud õigusühendused osutasid, et politsei ei reageerinud piisavalt kiiresti Mikautadze perekonna süüdistustele. Selle ülevaate kirjutamise ajal oli juhtunu uurimine veel pooleli.

Jaanuaris kinnitas parlament üldise amnestia, millegi vabastati enam kui 8000 vangi. Sellega leevendati vanglate suurt ülerahvastatust, mis on Gruusias pidev probleem. (<http://www.hrw.org/world-report/2014/country-chapters/georgia?page=3>)

Samal, 2013. aastal algatasid ametivõimud justiitsministeeriumi andmetel kuus uurimist piinamise süüdistuse tõttu, kolm ebainimliku kohtlemise tõttu ja ühe tunnistuse väljapressimise tõttu. (Ameerika Ühendriikide riigidepartemangu demokraatia, inimõiguste ja tööhõive büroo raport inimõiguste olukorra kohta Gruusias 2013. aastal. <http://www.state.gov/documents/organization/220492.pdf>)

3.1 Varasemate võimu kuritarvitamiste uurimine

Vastuseks enam kui 20 000 kaebusele väidetavate varasemate kuritarvitamiste kohta süüdistati 35 endist ministeeriumiametnikku muu hulgas ametivõimu kuritarvitamises, omastamises ja asjatus kinnipidamises, 14 neist oli ülevaate kirjutamise ajal vahi all. Ametivõimud ei ole selgitanud, mis kriteeriumide alusel nad otsustasid, milliseid varasemaid kuritarvitamisi uurida ja milliseid mitte, ning uurimise käigus küsitlesid süüdistajad enam kui 6000 isikut, enamasti Ühinenud Rahvusliku Liikumise partei aktiviste. Mõlemad tegurid andsid opositsioonile alust väita, et nende eestvedajatele avaldatakse poliitilist survet. Arreteeritute seas oli ka Ühinenud Rahvusliku Liikumise peasekretär ja endine siseminister Vano Merabišvili, keda süüdistatakse muu hulgas omastamises ja võimu kuritarvitamises, kuna ta pidurdas avalikkuse tähelepanu pälvinud mörva

uurimist. Merabišvili süüdistamine vahetult enne presidendivalimisi tekitas vaatlajate seas kahtlusi, et tegemist võis olla poliitiliselt motiveeritud otsusega. (<http://www.hrw.org/world-report/2014/country-chapters/georgia>)

Teise uurimise tulemusena mõistis Gruusia kohus 2006. aastal süüdimõistetute piinamise eest 7,5 aastaks vangi endise kaitseministri Batšo Ahhalaia. Tbilisi linnakohus määras vanglakaristuse ka siseministeriumi endistele kõrgetele ametnikele Giorgi Mazmišvilile ning vendadele Levan ja Megis Kardavale, kellest viimane mõisteti süüdi tagaselja. Levan Kardava ja Mazmišvili mõisteti süüdi kolme inimese tapmises, keda kahtlustati oma sugulaste vanglast põgenemise kavandamises, ning neile määrati karistuseks 11 aastat. Ahhalaia, kes töötas mõrvade ajal Gruusia vanglasüsteemi juhatajana ning on olnud ka siseminister, sai koos Megis Kardavaga süüdistuse nende vangide piinamises, kelle sugulased pidid neil väidetavalt põgeneda aitama. 34aastane Ahhalaia on juba vangis ja talle on esitatud süüdistused mitmes teises kriminaalkuriteos. Ta on süüdistused tagasi lükanud. (<http://www.rferl.org/content/georgia-ex-minister-jailed-torture/26650931.html>)

3.2 Tingimused vanglates ja kinnipeetavate inimõigused

Ameerika Ühendriikide riigidepartemangu demokraatia, inimõiguste ja tööhõive büroo koostatud raport inimõiguste olukorra kohta Gruusias 2013. aastal: „Kuigi teated vanglates toimunud piinamisest on märkimisväärselt vähenenud, dokumenteerisid vabaühendused ja ombudsman aasta jooksul mitu juhtumit, kus politseinikud väärkohtlesid väljaspool vanglasüsteemi kinnipeetavaid, peksid neid, ei võimaldanud neile hügieenitoiminguid ega advokaadi poole pöördumist. Gruusia noorjuristide ühendus teatas, et aeg-ajalt võis politsei kinnipidamisasutustesse saabunud isikutelt leida füüsilisi vigastusi. Vabaühendused, rahvusvahelised vaatlajad ja ombudsman on kritiseerinud valitsuse soovimatust uurida väidetavaid politseiametnike poolt liigse jõu kasutamise juhtumeid.”

Gruusia kohta 2014. aasta novembris tehtud avalduses pealkirjaga „Teateid väärkohtlemisest vanglates tuleb põhjalikult uurida” kutsus Amnesty

International Gruusia ametivõime üles uurima põhjalikult hiljuti avaldatud teateid vangide väärkohtlemisest vanglas nr 8.

Gruusia ombudsmani esindajad külastasid pealinnas Thbilisis paiknevat vanglat nr 8 ja avastasid sealt kaks vangi, keda vangla töötajad olid väidetavalt väärkohelnud. Ombudsmani avalduse kohaselt kuulsid tema esindajad karjeid ja nägid vanglahoonesse sisenedes põrandal vereplekke, pärast tungivat nõudmist näitas vangla juhtkond neile kaht duširuumis lebavat vangi. Avalduse kohaselt olid vangide käed ja jalad kokku aheldatud ning mõlemal oli näha ilmselt füüsilisest vägivallast põhjustatud värsked haavu – ühel oli nägu verine ja teisel silm sinine.

Gruusia prokuratuur algatas süüdistuste uurimise, aga mitte piinamise või alandava ja ebainimliku kohtlemise paragrahvi alusel, mis on Gruusia kriminaalseadustiku järgi kriminaalkuriteod, vaid riigiteenistujate ametivõimu kuritarvitamise paragrahvi alusel. ÜRO piinamise ning muu julma, ebainimliku või inimväärlikust alandava kohtlemise ja karistamise vastase konventsiooni järgi peavad kõik selle allkirjastanud riigid piinamisjuhtumite korral määrama asjakohase karistuse ning tagama, et igasugune piinamine on kriminaalõiguse alusel süütegu.

2012. aastal toimus teine intsident, milles Gruusia telekanalid näitasid samas vanglas nr 8 filmitud löiku vangidest, keda peksid kümnekond vanglatöötajat, samas kui teised vangid toodi ruumi, ilmselt oma korda ootama. Filmis oli näha, kuidas valvurid vägistasid kaht vangi kepi ja harjavarrega ning jätkasid nende väärkohtlemist ka pärast vangide korduvaid lõpetamispalveid.

Gruusia praegune valitsus, mis sai võimule lühikest aega pärast 2012. aasta piinamisvideote avalikustamist, töötas olukorda kinnipidamisasutustes parandada. Gruusia ombudsmani tõendite põhjal võib siiski väita, et väärkohtlemise probleem Gruusia vanglates püsib ja selle täielikuks väljajuurimiseks tuleb teha veel palju tööd.

Taust

2013. aastal mõistis Gruusia kohus 2012. aasta piinamisvideote tagajärjel 16 endist vanglaametnikku süüdi. Töötajatele määrati karistuseks kuue kuu kuni kuue aasta pikkused vangistused. Endine vangla nr 8 töötaja Vladimir Bedukadze, kes piinamisvideod avalikustas ja keda samuti piinamises süüdistati, vabastati Gruusia peaprokuröri otsusega täielikult kriminaalvastutusest põhjusel, et ta tegi uurijatega koostööd. Kaheksa süüdimõistetut sõlmisid prokuratuuriga samuti menetluse käigus kokkuleppe, tänu millele lühendati nende karistusi; kaks meest vabastati kohe, sest nad olid oma karistuse kandnud juba eeluurimise ajal. Sellised otsused, eriti ühe endise töötaja vastu kõigist süüdistustest loobumine, teenis Gruusias ja rahvusvaheliselt tugevat kriitikat. 2005. aasta aruandes soovitas ÜRO piinamise ja muu väärkohtlemise eriraportöör Gruusia valitsusel mitte kasutada kokkuleppemenetlusi, et vabastada korrakaitseametnikke piinamis- või muu väärkohtlemise süüdistuse alt ja kriminaalvastutusest.

Kõigile möödanimis toimunud ja praegu toimuva piinamise ja muu väärkohtlemise süüdistustele tuleb reageerida kiire, tõhusa, erapooletu ja sõltumatu uurimise algatamisega, tuues kuriteo süüdlased kohtu ette ja tagades ohvritele asjakohase hüvituse. (AI indeks: EUR 56/002/2014. <http://www.amnesty.org/en/library/asset/EUR56/002/2014/en/d44e044d-4b88-4880-a066-152243f47233/eur560022014en.html>)

3.3 Õigus õiglasele kohtulikule arutamisele, õigusemõistmisele ja nõuetekohasele menetlusele

Gruusia põhiseadus ja muud õigusaktid väljendavad väga selgelt, et kohtusüsteem peab olema sõltumatu ning vaba igasugusest poliitilisest ja muust mõjust. Tegelikuses ei peeta sellest olulisest põhimõttest aga alati kinni.

Kohtutele on avaldatud otsest ja kaudset poliitilist survet ning neil ei ole alati õnnestunud oma puutumatus kaitsta. Kavatsus lahutada täidesaatev võim kohtuvõimust on küll olemas, kuid seda ei rakendata tegelikkuses. („GEORGIA IN TRANSITION. Report on the human rights dimension: background, steps taken and remaining challenges. Assessment and recommendations”, Thomas Hammarber, september 2013)

Ehkki põhiseaduse ja teiste õigusaktidega on sätestatud sõltumatu kohtusüsteem, on jätkuvalt probleemiks kohtutele avaldatav väline ja sisemine surve. Vabaühendused on täheldanud, et peaminister Bidzina Ivanišvili on kutsunud kõiki osapooli üles kohtuid mitte survestama. Prokuratuur on suuremalt jaolt kohtusüsteemi avalikust kritiseerimisest hoidunud. 2012. aasta valimiste järel esindavad uue valitsuse prokurörid enamasti teist parteid kui kohtunikud, kes on ametisse määratud Saakašvili valitsuse ajal. Selle muutuse tõttu on täidesaateva võimu kontroll kohtusüsteemi üle rangem, eriti juhtudel, mis puudutavad Saakašvili endise valitsuse ametnikke, ning kohtunikud esitavad üldjuhul karmimaid nõudmisi prokuröride taotlustele lubada pealtkuulamist, eluasemete läbiotsimist ja süüaluste kinnipidamist enne kohtuprotsessi. (Ameerika Ühendriikide riigidepartemangu demokraatia, inimõiguste ja tööhõive büroo koostatud raport inimõiguste olukorra kohta Gruusias 2013. aastal, lk 17)

„Märkimisväärne sündmus oli see, et (2013. aastal) asutas hulk kohtunikke uue kohtunike ühenduse. Esimest korda on üksikutel kohtunikel võimalik väljendada oma arvamust, mis võib erineda kohtu ametlikust seisukohast, seoses kohtuid puudutavate probleemide ja kitsaskohtadega,” on kirjas Ameerika Ühendriikide riigidepartemangu demokraatia, inimõiguste ja tööhõive büroo koostatud raportis inimõiguste olukorra kohta Gruusias 2013. aastal, lk 18.

Võttes arvesse teateid süüalustest, kes ei mõista kohtunike ette loetud õigusi, ja kinnipeetavatest, kes alustavad muudatuste nõudmiseks näljastreiki, on Gruusia advokaat teatud juhtumid läbi vaadanud ja väljendanud selle tulemusel muret

neist avastatud prokuröride kehva kohtlemise pärast, selle pärast, et kohtumenetlusi ei kuulutata kohtuistungiks välja õigel ajal, ülestunnistuseks survestamise pärast, väidetavalt poliitiliselt motiveeritud arreteerimiste ja nõuetekohase menetluse mittejärgimise pärast varalisi õigusi puudutavates kohtuasjades.

„Alates 2004. aastast on Gruusia kriminaalõiguses levinud ja saanud valdavaks süsteem, kus kriminaalasjad lahendatakse kokkuleppemenetluses. Seda peetakse tõhusaks, ajasäästlikuks ja vähese bürokraatiaga meetodiks, mis vähendab kohtute koormust ja pakub ka kahtlusalustele häid lahendusi. Ametlikest andmetest nähtub, et kokkuleppeid kasutatakse ligi 90 protsendi kriminaalasjade puhul. See näitaja on ka praegu enam-vähem samal tasemel.

Vaja oleks võtta meetmed väljapressimise ja kokkuleppemenetluste väärkasutamise välistamiseks. Kohtul on seadusest tulenev kohustus tõendada, et kokkulepe on saavutatud vägivalda, hirmutamist, pettust ja ebaseaduslikke lubadusi kasutamata ning et kostjal on olnud võimalus saada õigusabi.” (,,GEORGIA IN TRANSITION. Report on the human rights dimension: background, steps taken and remaining challenges. Assessment and recommendations”, Thomas Hammarber, september 2013)

2013. aastal langetas Euroopa Inimõiguste Kohus kahes Euroopa inimõiguste konventsiooni väidetavat rikkumist käsitlevas asjas otsuse Gruusia valitsuse kahjuks. Justiitsministeeriumi sõnul on mõlemal juhul hüvitis tasutud.

Lisateavet õigussüsteemi kohta leiab aadressilt <http://www.state.gov/documents/organization/220492.pdf>.

4. Varjupaigataotlejate ja pagulaste õigused ja kaitse

Gruusia põhiseaduse artiklis 47 on sätestatud: 2. Rahvusvahelise õiguse üldtunnustatud reeglite ja seadustes kehtestatud menetluse kohaselt pakub Gruusia varjupaika välisriikide kodanikele ja kodakondsuseta isikutele. 3. Ei ole

lubatud saata välja või edasi varjupaika taotlenud isikut, keda kiusatakse taga poliitiliste veendumuste tõttu või keda süüdistatakse teos, mida Gruusia seaduste järgi kuriteoks ei loeta. (http://www.parliament.ge/files/68_1944_951190_CONSTIT_27_12.06.pdf)

Seadusega on sätestatud kodanike vaba liikumine riigi territooriumil, riigist välja reisimine, riigist lahkumine ja riiki naasmine, kuid *de facto* võimud ja Vene okupatsiooniväed on seda vabadust Abhaasias ja Lõuna-Osseetias piiranud. Valitsus on teinud koostööd ÜRO Pagulaste Ülemvoliniku Ameti ja teiste humanitaarabi organisatsioonidega, et pakkuda kaitset ja tuge riigisisestele põgenikele, pagulastele, naasvatele pagulastele, varjupaigataotlejatele, kodakondsuseta isikutele ja teistele asjaomastele inimestele.

Seadus kehtestab piirangud välismaalaste Abhaasiasse ja Lõuna-Osseetiasse reisimisele ja sealt lahkumisele. Puuduvad teated, et Gruusia võimud oleksid kuidagi takistanud rahvusvaheliste humanitaarabi organisatsioonide tegevust. Vene ja Abhaasia *de facto* ametivõimud on piiranud rahvusvaheliste organisatsioonide võimalusi Abhaasias tegutseda. Vene ja Lõuna-Osseetia *de facto* ametivõimud on blokeerinud pea kõikide rahvusvaheliste organisatsioonide, sealhulgas humanitaarabi organisatsioonide korrapärase juurdepääsu Lõuna-Osseetiasse. (Ameerika Ühendriikide riigidepartemangu demokraatia, inimõiguste ja tööhõive büroo koostatud raport inimõiguste olukorra kohta Gruusias 2013. aastal, lk 34)

(...) Ehkki 2012. aastal muudeti seadust, et viia varjupaiga taotlemist käsitlev õigustik enam vastavusse rahvusvaheliste normidega, väidavad ÜRO Pagulaste Ülemvoliniku Amet ja teised jälgijad, et puudused varjupaigataotluste lahendamise ja pagulasseisundi määramise süsteemis püsivad. Võimud on rahuldanud suhteliselt vähe varjupaigataotlusi ning pagulasseisundi tunnustamine paistab olevat seotud poliitiliste teguritega, näiteks hirmuga tunnustada okupeeritud territooriumite autonoomiat.

1. novembri seisuga oli riigis varjupaika taotlenud kokku 622 isikut, võrreldes kogu 2012. aasta näitajaga, mis oli 600 taotlust. Valdav osa varjupaigataotlejatest

pärines Lähis-Idast (Iraagist, Egiptusest ja Süüriast). Enne 2012. aastat lükkas valitsus tagasi kõik varjupaigataotlused, mida ei olnud esitanud Venemaa kodanikud. 2012. aasta jooksul anti pagulase staatus väikesele hulgale Iraagist, Egiptusest ja Süüriast pärit varjupaigataotlejatele. Aasta jooksul andis valitsus pagulase staatuse ainult viiele protsendile varjupaigataotlejatest ning humanitaarsetel põhjustel riigis viibimise loa 16 protsendil menetletud juhtumitest. Suurem osa (67%) varjupaigataotlejatest olid Süüria iraaklased, kes asustati teist korda ümber Gruusiasse ja kelle tunnustamise määr oli üsna madal. (Ameerika Ühendriikide riigidepartemangu demokraatia, inimõiguste ja tööhõive büroo koostatud raport inimõiguste olukorra kohta Gruusias 2013. aastal, lk 36)

Kui kümme aastat oli Gruusia rändepoliitika maailmas üks liberaalsemaid, siis uus välismaalaste ja kodakondsuseta isikute õigusliku staatuse seadus, mis jõustus 2014. aasta septembris, lühendas viisavaba Gruusias viibimise aega külaliste jaoks 360 päevalt 90 päevale ning kehtestas uuesti viisanõuded 13 riigi kodanikele, sealhulgas iraaklastele. Pikaajalisi viisasid väljastavad ainult Gruusia diplomaatilised esindused ja selleks kulub 30 päeva. Gruusias pikaajalist viisat taotleda ei saa. Ajutise elamisloa saamiseks peab taotleja esitama kehtiva pikaajalise õppe-, töö- vms viisa.

See on tekitanud mõningast debatti majanduse ja inimõiguste vaatenurgast, kuigi võetud meetmed on õigustatud ka ELi nõuetest lähtuvalt, et riigil oleks sisserände üle suurem kontroll.

5. Õigus eraelu puutumatusse

2013. aasta septembris hävitasid ametnikud üle 181 tunni väärtuses salajasi videosalvestisi inimeste eraelust, eelkõige seksuaal elust, mis olid üles võetud ebaseadusliku jälitustegevuse käigus. Sihikule olid ennekõike võetud opositsioonipoliitikud, ajakirjanikud ja kodanikuühiskonna aktivistid.

Mais lekitas asesiseminister ühe nimetatud videotest, mis kujutas ajakirjanikku,

kes oli kõrgemaid riigiametnikke teravalt kritiseerinud. Aseminister vabastati ametist ja ootab praegu kohut eraelu hõlmava teabe ebaseadusliku kasutamise või levitamise süüdistusega.

Muid ebaseaduslikke salajasi salvestisi ei ole hävitatud. Juulis kiitis parlament heaks amnestia, millega vabastati kriminaalvastutusest need isikud, kes olid tegelenud ebaseadusliku jälitustegevusega, ja need, kelle valduses olid ülesvõetud salvestised, aga kes need vabatahtlikult võimudele 20. novembriks üle andsid.

Siseministeeriumil on telekommunikatsiooniettevõtetes jälgimisseadmed, mille abil on neil automaatne ligipääs mis tahes sidele ilma kohtuinstantside järelevalveta. (<http://www.hrw.org/world-report/2014/country-chapters/georgia?page=3>)

Praegune valitsus on kritiseerinud vabaühendusi, mis nõuavad ebaseaduslikule jälitustegevusele ja luuramisele endiselt rangemaid piiranguid. Seetõttu on valitsus süüdistanud vabaühendusi (nt Gruusia Transparency International, ausate valimiste ja demokraatia rahvusvaheline liit (ISFED) ja Gruusia noorjuristide ühendus) poliitilises erapoolikuses. Vabaühendused on sellised süüdistused tagasi lükanud.

6. Ajakirjandusvabadus

Euroopa Nõukogu tegevuskava Gruusia jaoks (2013–2015) eeldas, et Gruusia võtaks 2012. aastal vastu infoturbe seaduse, mille eelnõu koostas justiitsministeeriumi haldusalasse kuuluv andmevahetusagentuur. Seaduse eesmärk oli parandada andmete turvalisust uute tehnoloogiate kasutuselevõtu kontekstis. Seadus tekitas riigis ja eriti kodanikuühiskonna seas suuri lahkhelisid, kuna mõjus äärmiselt negatiivselt sõnavabadusele, peamiselt internetis väljendumisele, sest sellega viidi sisse üsna juhuslikud kriteeriumid, mille alusel teave avalikkusele kättesaadavaks liigitada. Lisaks oli seadus

vastuolus Gruusia põhiseaduse sõnavabadust käsitlevate sätetega.

Tegevuskava eesmärk on teha valitsuse ja sidusrühmadega koostööd järgmistes valdkondades: vaadata üle kehtiv õigusraamistik ja toetada interneti kasutamise poliitikat/määruseid, millega suurendatakse õigust sõnavabadusele, mida mõistetakse kui õigust saada ja edastada teavet uute tehnoloogiliste vahendite kaudu; tugevdada kodanikuühiskonna ja ajakirjanduse järelevalvet interneti ja inimõiguste üle; parandada internetis tegutseva erasektori arusaama ja lugupidamist inimõiguste ja internetikasutajatele osutatavate teenuste läbipaistvuse vastu; tihendada dialoogi ja suurendada riigi vastutust suhetes kõikide sidusrühmadega avatud, kaasava ja mitut sidusrühma hõlmava osalemismehhanismi kaudu, mis põhineks inimõigustel ja põhivabadustel; toetada ja soodustada riigi esindajate osalust rahvusvahelises interneti haldamise ja inimõiguste teemalises dialoogis EuroDIGi, interneti haldamise foorumi (IGF) jms raames. (https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=2102099#P752_75045)

2013. aastal juhtis Gruusia ajakirjandusvabaduse edetabelit, mis koostatakse nende Ida-Euroopa riikide ajakirjandusvabaduse uuringute põhjal, mis ei kuulu Euroopa Liitu, aga on ühinenud idapartnerlusega. (<http://dfwatch.net/georgia-tops-media-freedom-list-in-eastern-partnership-85328>)

Gruusias on saadaval lai valik trükiajakirjandust ja ringhäälingukanaleid. 2013. aasta kevadel kiitis parlament heaks ajakirjandusseaduste paranduspaketi, mida toetas meediaettevõtete ühendus. Parandustega nähakse ette Gruusia avaliku ringhäälingu (GPB) demokraatlikum koosseis, telekanalite suurem rahaline läbipaistvus ja nõue, et kaabelvõrgu ja satelliitkanalite pakkujad peavad edastama kõiki uudistekanalid. Varem pidid nad seda tegema ainult 60 päeva enne valimisi.

Kahe GPB poliitjutusaate juhid Eka Kvesitadze ja Davit Paitšadze on väitnud, et ringhäälingu otsus 2013. aasta septembris nende töölepingut mitte pikendada oli poliitiliselt motiveeritud. Ehkki kanali direktori kirjalikus korralduses oli

mittepikendamise põhjusena nimetatud uue telehooaja algust, tunnistas ta ühele ajakirjanikule, et otsuse põhjus seisnes selles, et talle ei meeldinud saatejuhtide hoiak.

(<http://www.hrw.org/world-report/2014/country-chapters/georgia?page=3>)

7. Kogunemisvabadus

2013. aasta veebruaris kogunesid sajad protestijad Thbilisi rahvusraamatukogu ette, kus president Mihheil Saakašvili pidi tegema iga-aastase pöördumise rahva poole. Protestijad solvasid ja ründasid füüsiliselt mitut Ühinenud Rahvusliku Liikumise (ÜRL) liiget ja Thbilisi linnapead. Ombudsman kritiseeris politsei suutmatust tagada ennetavalt ÜRLi liikmete turvalisus, hoolimata sellest, et neil oli täpselt teada protestijate arv, nõudmised ja meeleolud. Kohus mõistis kaks protestijat süüdi huligaansuses ja vabastas nad pärast trahvi määramist. (<http://www.hrw.org/world-report/2014/country-chapters/georgia?page=3>)

2013. aasta juulis ründas vägivaldne rahvamass ÜRLi kampaaniaüritusi Zugdidis ja Bathumis. Politsei pidas kinni tosin ründajat, kohus mõistis nad halduskorras süüdi, määras neile trahvi ja lasi nad vabaks.

Peale selle on esitatud teateid kogunemisvabaduse piiramisest seksuaal- ja usuvähemuste puhul (vt punkte 1.7 ja 2).